

NOVČANE OSTAVE 17. ST. U SLAVONIJI I SKUPNI NALAZ ZLATNOG I SREBRNOG NOVCA IZ VIROVITICE 16. I 17. STOLJEĆA

Proučavajući numizmatičku topografiju Slavonije, a naročito njene skupne nalaze novca svih epoha, doći ćemo do nekih zaključaka, koji potvrđuju stare i poznate pretpostavke. U ovom dijelu bogate Panonske nizine oduvijek su se mogli stvarati viškovi na temelju razvijene poljoprivrede popraćene stočarstvom. U ravnici su nastajali gradovi, međusobno dobro povezani rijekama i putevima. Tim putevima služili su se trgovci, no isto tako su tim putevima dolazile vojske i osvajači. Palili su, rušili i pljačkali, katkada odlazili, ili su opet ostajali. Oni koji su ostajali isprva su kolonizirali gradove i u njima držali garnizorne. Za razliku od siromašnijih planinskih regija, u ravnici je ekonomska sigurnost uvijek bila povezana s političkom nesigurnošću. Za nesigurnih vremena ljudi uvijek običavaju sakrivati svoja blaga, koja se ne usude nositi sa sobom, u nadi da će ih opet iskopati kad ratovi prestanu i kad se vrate. Većina tih ljudi ipak nikada nije više vidila svoju zemlju, što možemo pretpostaviti na temelju brojnih sačuvanih podataka o skupnim nalazima novca.

Ratovi za oslobođenje Slavonije od skoro stoljeće i pol stare turske okupacije odrazili su se i u ostavama novca. Iz arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu, kao i iz objavljenih drugih izvora mogli smo skupiti podatke od petnaestak skupnih nalaza novca s područja Slavonije, koji potječu iz 17. stoljeća:

1. Davor (Staro Petrovo Selo; Nova Gradiška), prije 1897.

AR

Wohlau: Christian (1693—1672); XV (1659)

Smještaj: AM Zagreb (1); nalaz raspršen.

2. Jarmina (Vinkovci), 1962.

AR

? Dubrovnik

AM Zagreb, arhiv, spis br. 157/1962

3. Komletinci (Oto, Vinkovci), 1946.

t.p.q. 1689; AR (462)

Dubovnik: grošići

Francuska: Ljudevit XIV (1643—1715)

Španjolska: Carlos?

Ugarska: Leopold I (1657—1705)

Smještaj: GM Vinkovci

Literatura: Bauer, A. Neki skupni nalazi novca. *Numizmatika*, 5/1953: 116.

mr Ivan Mirnik

Arheološki muzej, Zagreb

The Archaeological Museum, Zagreb

4. **Kotlina (Kneževi Vinogradi, Osijek), 1954.**

c. 1683 (pohod Kara Mustafe na Beč); AV (5), AR (75); u posudi.

Nizozemska: Campen, forint (1); Geldern, taliri (3); Španjolska Nizozemska: Philip IV (1621—1665), talir (1); Westfriesland, taliri (2); Zwole, 1/2 talira (1);

Njemačka: Brandenburg: Georg Wilhelm (1619—1640), 1/4 talira (2); Brandenburg-Franken: Johann Friedrich (1667—1686), 1/6 talira (2); Hohnstein-Schwarzburg: Christian Wilhelm (1670—1721), gulden (1); Schlesien-Liegnitz-Brieg-Wohlau: Georg (1639—1663), 1/4 talira (7); Christian (1639—1672), 1/4 talira (9); Šleska: Leopold I (1657—1705), 1/2 talira (2).

Austrija: Štajerska: Leopold I (1657—1705), 1/4 talira (1); Tirol: Leopold I (1665—1705), 1/4 talira (3).

Francuska: Ljudevit XIV (1643—1715), douzains (10)

Mleci: Carlo Contarini (1655—1656), cekini (1); Bertucci Valier (1656—1658), cekin (1); Giovanni Pesaro (1658—1659), cekin (1); Domenico Contarini (1659—1675), cekini (2).

Poljska: Sigismund III (1587—1632), orti (5); Gdansk: Sigismund III (1587—1632), ort (1).

Ugarska: Ferdinand III (1637—1657), forint (1); Leopold I (1657—1705), XV (18).

Smještaj: MS Osijek

Literatura: Mažuran, I. Skupni nalaz srebrnog i zlatnog novca iz XVII. stoljeća u Baranji. **Osječki zbornik**, 5/1956: 133—142.

5. **Korduševci (Trnjani Sl. Brod), 1926**

t.p.q. 1965; AR (c. 300)

Dubrovnik: grošići 1645—1695.

Smještaj: AM Zagreb

Literatura: Klemenc, J. Nalaz novaca u Jugoslaviji 1910—1936. **Numismatika**, 2—4/1934—36, br. 20, str. 128.

6. **Lacići (Šljivoševci, Našice), 1943.**

AR (c. 50)

Wroclaw: Franz Ludwig (1683—1732), XV (4), VI (3)

Ugarska: Leopold I (1657—1705), XV i VI

Ostale evropske države

Smještaj: MS Osijek (2); raspršen

Literatura: Mažuran, I. o.c. p. 140, opaska.

7. **Našice**

AR, t.p.q. 1674.

Smještaj: Franjevački samostan, Našice

Podatak primljen od dr Andele Horvat.

8. **Orahovica (Našice), 1899.**

t.p.q. 1689; AV, AR

Češka: Leopold I (1657—1705), grošić (1)

Dubrovnik: grošići 1630—1689

Francuska: Ljudevit XIV (1643—1715), douzains

Monaco: Honoré II Grimaldi (1605—1662), luigini

Nizozemska: Filip IV (1621—1665)), talir (1)

Otomansko carstvo (1)

Mleci: Domenico Contarini (1659—1675), cekini (2); Nicolo Sagredo (1675—1676), cekin (1); Alvise Contarini (1676—1684), cekin (1).

Smještaj: nekadašnja zbirka Nuber; raspršen.

Literatura: Brunšmid, J. Nekoliko našašća na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XXII. Našašće novaca iz konca XVII. vijeka u Orahovici (kotar Našice).

Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva, NS, 8/1905, 187—188; Rešetar, M. Dubrovačka numizmatika I. Sremski Karlovci, 1924, 586—587.

9. Oriovac, »Garište« (Lužani, Sl. Brod), c. 1940.

1691—92, AR (53), u posudi

Austrija: Tirol: Leopold (1619—1632), 1/10 (1); Leopold I (1665—1705), XV (3).

Francuska: Ljudevit XIV (1643—1715), douzains (3)

Nizozemska: Oberyssel, talir (1); Campen, talir (1); Deventer forint (1); Španjolska Nizozemska: Albert i Isabella (1598—1621), talir (1), 1/10 (1).

Njemačka: Anhalt-Zerbat: Carl Wilhelm (1667—1718), gulden (2);

Brandenburg-Franken: Johann Friedrich (1667—1686), gulden (1), VI (1);

Goslar: Mariengroschen (1); Lübeck: August Friedrich v. Holstein (1666

—1705), gulden (3); Mecklenburg: Christian Ludwig (1658—1692), gulden

(2); Pfalz-Neuburg: Philipp-Wilhelm (1653—1690), gulden (1); Sachsen:

Johann Georg III (1680—1691), gulden (1); Friedrich I (1675—1691), gul-

den (4); Johann Ernst (1662—1683), gulden (2); Sayn-Mittgenstein: Gu-

stav (1657—1716), gulden (3); Schwarzburg-Hohnstein-Sondershausen:

Christian Wilhem (1670—1721), gulden (4); Anton Günther (1675—1718),

gulden (1).

Poljska: Sigismund III (1587—1632), ort (1); Jan Kazimir (1648—1672), 30 (1).

Španjolska: Filip IV (1621—1665), taliri (3)

Ugarska: Leopold I (1656—1705), XV (3).

Smještaj: MBP Sl. Brod (48)

Literatura: Mažuran, I. Skupni nalaz srebrnog novca iz XVII stoljeća u Oriovcu, lokalitet »Garište«. **Osječki zbornik**, 6/958, 135—142.

10. Oriovac, okolica (Lužani, Sl. Brod), prije 1899.

t.p.q. 699; AR

Dubrovnik: grošići (2)

Njemačka: Šleska: Leopold I (1657—1705), VI (1); Wohlau-Liegnitz-Brieg: Christian (1639—1672), XV (1); Württemberg-Oels: Sylvius Friedrich (1664—1697), VI (1).

Ugarska: Leopold I (1657—1705), XV (4), VI (2), 3 (1), poltura (1).

Smještaj: Arheološki muzej Zagreb (djelomično); raspršen.

11. Petrijevc, okolica (Valpovo, Osijek)

AR, t.p.q. ? 1685.

Dubrovnik: grošići 1656—1685.

Smještaj: Arheološki muzej Zagreb (djelomično), raspršen.

12. Slavonska Požega, Jagodnjak, 1909.

t.p.q. 1616; ukop 1625—44; AR (1217); u ćupu

Dubrovnik: grošići (2)

Njemačka: Elbing (1); Pruska: Albert (1525—1568) (9); Sigismund I (1506—1548) (3); Schlesien-Liegnitz-Brieg: Friedrich II (1488—1547) (1); Schweidnitz: Ludwig II (1516—1526), (27).

Poljska: Kazimir IV (1445—1492) (14); Jan Albert (1492—1501) (40); Aleksandar (1501—1506) (28); Sigismund I (1506—1548) (32); Gdansk: Sigismund I (1506—1548) (2); Stephan Bathori (1575—1578) (2).

Ugarska: Matija I Korvin (1458—1490) (1); Ludovik II (1516—1526) (4); Ferdinand I (1527—1564) (326); Maksimilijan II (1564—1576) (189); Rudolf II (1576—1608) (428); Matija II (1608—1619) (134).

(denari, groši, polugroši; neki probušeni)

Smještaj: nekadašnja zbirka Milka Dobrovoljca, Požega.

Literatura: I. Mirnik. O skupnom nalazu srebrnog novca 15—17. st. u Požegi. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske*, 26/1977, 3, 20—24. Summary.

13. Suhopolje (Terezovac) (Virovitica), 1916.

AR (c. 740), taliri, denari

Ugarska: Matija I Korvin (1458—1490) do Ferdinand II (1619—1637)

Smještaj: raspršen

Literatura: *Numizmatikai Közlöny*, 15/1916, 84; također podaci u arhivu AM Zagreb.

(opaska: možda se radi o dva različita nalaza)

14. Valpovo (Osijek), 1897.

t.p.q. 1627; AR (c. 3000); u vrču

Dubrovnik: grošići (4)

Kotor: Zuanne Magno (1598—1600), grošić (1)

Njemačka: Pruska: Albert v. Brandenburg (1525—1568), groši (2); Schweidnitz: Ljudevit II (1516—1526), 1/2 groša (23)

Mleci: Marcantonio Memmo (1612—1615), soldo (1)

Poljska: Vladislav III (1434—1444), 1/2 groša (2); Kazimir IV (1445—1492), 1/2 groša (18); Jan Albert (1492—1501), 1/2 groša (36); Aleksandar (1501—1506), 1/2 groša (28); Sigismund I (1506—1548), 1/2 groša (6); Sigismund III (1587—1632), 3 groša (6); Riga: Stephan Bathori (1575—1586) 3 groša (1); Sigismund III (1587—1632), 3 groša (3)

Ugarska: Matija I Korvin (1458—1490), denari (1); Vladislav II (1490—1516), denari (3) Ludovik II (1516—1526), denari (3); Ivan Zapolja (1536—1540), denari (1); Ivan II Sigismund (1556—1571), denari (1); Ferdinand I (1527—1564), denari (425); Maksimilijan II (1564—1576), denari (254); Rudolf II (1576—1608), denari (625); Matija II (1608—1619), denari (1422); Ferdinand II (1619—1637), denari (8); Sedmogradska: Stjepan Bocskai (1604—1607), 3 groša (1); Gabor Bathori (1608—1613), denari (1); Gabor Bethlen (1620—1623) (3)

Literatura: J. Brunšmid. Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XVII. Našašće ugarskih i poljskih novaca XV—XVII. vijeka u Valpovu. *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* NS 6/1902: 178—184.

Slika 1. Bakreni posrebreni ibrik, 17. st. visina 26 cm
Gradski muzej Virovitica

15. Virovitica, 1974.

ukop 1684; AV (24), AR (2266); u ibriku

Donja Austrija: Leopold I (1657—1705)

Beč, XV (41), groš (1); Neuburg a. Inn, XV (2)

Štajerska: Leopold I (1657—1705): Graz, XV (4)

Koruška: Leopold I (1657—1705): St. Veit, VI (2), XV (1)

Tirol: Sigismund Franz (1662—1665): Hall XV (4); Ferdinand Carl (1632—1662): Hall, talir (1)

Neodređene kovnice (Falsa): Leopold I (1657—1705): XV (4)

Češka: Leopold I (1657—1705), Prag, XV (2), VI (2)

Olomouc: Leopold Wilhelm (1637—1662) XV (1); Carl v. Liechtenstein (1664—1695) XV (2)

Dubrovnik: dinari (2), dinarići (248)

Francuska: Louis XIV (1643—1715), douzains: Paris (2), Rouen (8), Limoges (4), Bordeaux (1), Aix (6)

Lotaringija: François II de Vaudemont (1625—1632), Badenville, teston (1); Charles IV (1626—1675), Nancy, teston (1);

Italija: Firenze: Cosimo II Medici (1670—1723), dukati (2)

Mleci: Pasquale Cicogna (1585—1595), dukat; Marino Grimani (1595—1605), cekin (1); Giovanni Bembo (1615—1618): 1/2 škude (2); Antonio Priuli (1618—1623) 1/2 škude (1); Francesco Contarini (1623—1624), škuda (2); Giovanni Corner (1625—1629): škuda (2); Nicoló Contarini (163—1631) škuda (1); Francesco Erizzo (1631—1646), cekin (1), škuda (4); Domenico Contarini (1659—1676) cekin (1); Alvise Contarini (1676—1684), cekin (2).

Nizozemska: Campen: Ferdinand III (1637—1657), dukat (1), talir (1); Matija I (1612—1618), gulden (2)

? (Deventer: talir (1)

Friesland: talir (1)

Geldern: taliri (1)

Holland talir (3)

Utrecht: dukat (5), 1/2 talira (1), talir (2)

Westfriesland: talir (4)

Zeeland: talir (1)

Zwolle: Matija I (1612—1619), gulden (2); Ferdinand III (1637—1657), talir (2), dukat (1)

Španjolska, Nizozemska — Antwerpen: Albert i Isabella (1598—1621), patagon (5), 1/3 patagona (3); Filip IV (1621—1665): patagon (4), 1/3 patagona (2).

Njemačka: Rimsko-njemačko carstvo: Ferdinand I (1527—1564), talir (1)

Anhalt-Dessau: Johann Georg II (660—1693), gulden (1)

Anhalt-Zerbst: Carl Wilhelm (1667—1718), gulden (3)

Brandenburg-Ansbach: Johann Friedrich (1667—1686) gulden (5), 1/6 (15);

Brandenburg-Franken: Georg Friedrich (1643—1603), dukat (1)

Brandenburg-Preussen: Georg Wilhelm (1619—1640), ort (7)

Friedrich Wilhelm I (1640—1688), 1/3 (5)
Branuschweig: Johann Friedrich (1665—1679), gulden (1)
Frankfurt: dukat (1)
Hamburg: dukat (1)
Hollstein-Gottorp: Christian Albert (1659—1694), gulden (1)
Magdeburg: gulden (1)
Mainz: Georg Friedrich v. Greifenklau (1626—1629), dukat (1);
Anselm Casimir Wambold v. Ustadt (1629—1647), dukat (1)
Mecklenburg-Schwerin: Christian Ludwig (1658—1692), gulden (1)
Mantfort: Johann VIII (1662—1686), XV (2)
Nürnberg: Ferdinand II (1619—1637), talir (1)

Oettingen-Oettingen: Albert Ernst I (1659—1683), gulden (11)
Oldenburg: Anton Günther (1603—1667) za Ferdinanda III (1637—1657):
gulden (1)
Pfalz-Neuburg: Wolfgang Wilhelm (1614—1653), dukat (1);
Philip Wilhelm (1653—1685), gulden (1)
Quedlinburg: Anna Sophie (1645—1681), gulden (3)
Reuss-Schleiss: Heinrich I (1640—1692), gulden (2)
Sachsen-Weissenfels: August (1657—1701), gulden (7)
Schlesien-Liegnitz-Brieg: Ludwig IV (1653—1663), XV (8);
Christian v. Wohlau (1639—1672), XV (9); Georg (1639—1664), XV (6)
Schwarzburg-Sondershausen: Anton Günther (1666—1716), gulden (2);
Christian Vilhelm (1666—1712), gulden (3).

Poljska: Aleksandar (1501—1506), denari (3); Sigismund III (1587—1632), ort
(12); Gdansk: ort (3); Jan Kazimir (1648—1688), 18 kr. (1), 6 (1), ort (1)

Šleska: Wroclaw, Breslau: Leopold I (1657—1705), XV (15);

Ugarska: Körmöcz Banya: Matija II (1612—1619) denar (2); Ferdinand II (1619
—1637), denari (1); Ferdinand III (1637—1657), dukat (1); Leopold I (1657
—1705), XV (79), VI (2), groš (1); Nagy Banya: Leopold I (1657—1705),
XV (1); Cluj XV (6); Sedmogradska: Michael Apafi (1661—1690), XII (3).

Otomansko carstvo: Selim II (1566—1574), Mehmed IV (1595—1603), Ahmed
(1623—1640) filuri (2), akče (583), sitno srebro (1901).

Smještaj: Gradski muzej — Virovitica.

16. Bilje, 1973.

AR (c. 100)
taliri, ? 17. st.: Njemačka, Nizozemska
Nalaz raspršen; privatne zbirke

17. Marinci, 1955.

ukop c. 1690, AR (+686); u posudi
Neobjavljen
GM Vukovar (686)

18. Višnjičevo, 1958.

t.p.q. 1623; AR (1780), izoran; u čađi
Dubrovnik: denari (2)

Njemačka: Brandenburg-Bayreuth: Albert (1536—1554), groš (1)
Poljska: Kazimir IV (1449—1492) kwartniki (1); Jan Albert (1492—1501) (4), Aleksandar (1501—1506) (6); Sigismund I (1506—1548) (1); Sigismund III (1587—1632) (1); nečitki (22)
Šlezija: Schweidnitz: Ludovik II (1516—1526) (9)
Ugarska: Ferdinand I (1527—1564), Maksimilijan II (1564—1576), Rudolf II (1576—1608), Matija II (1608—1619) (najveći dio ostave), Ferdinand II (1619—1637); Sedmogradska: Gabriel Bethlen (1620—1622), sve denari. GM Vinkovci (1780).

19. ? Vukovar

AR, ukop prijelaz 17/18. st.

Austrija: Leopold I (1657—1705), groši (8)

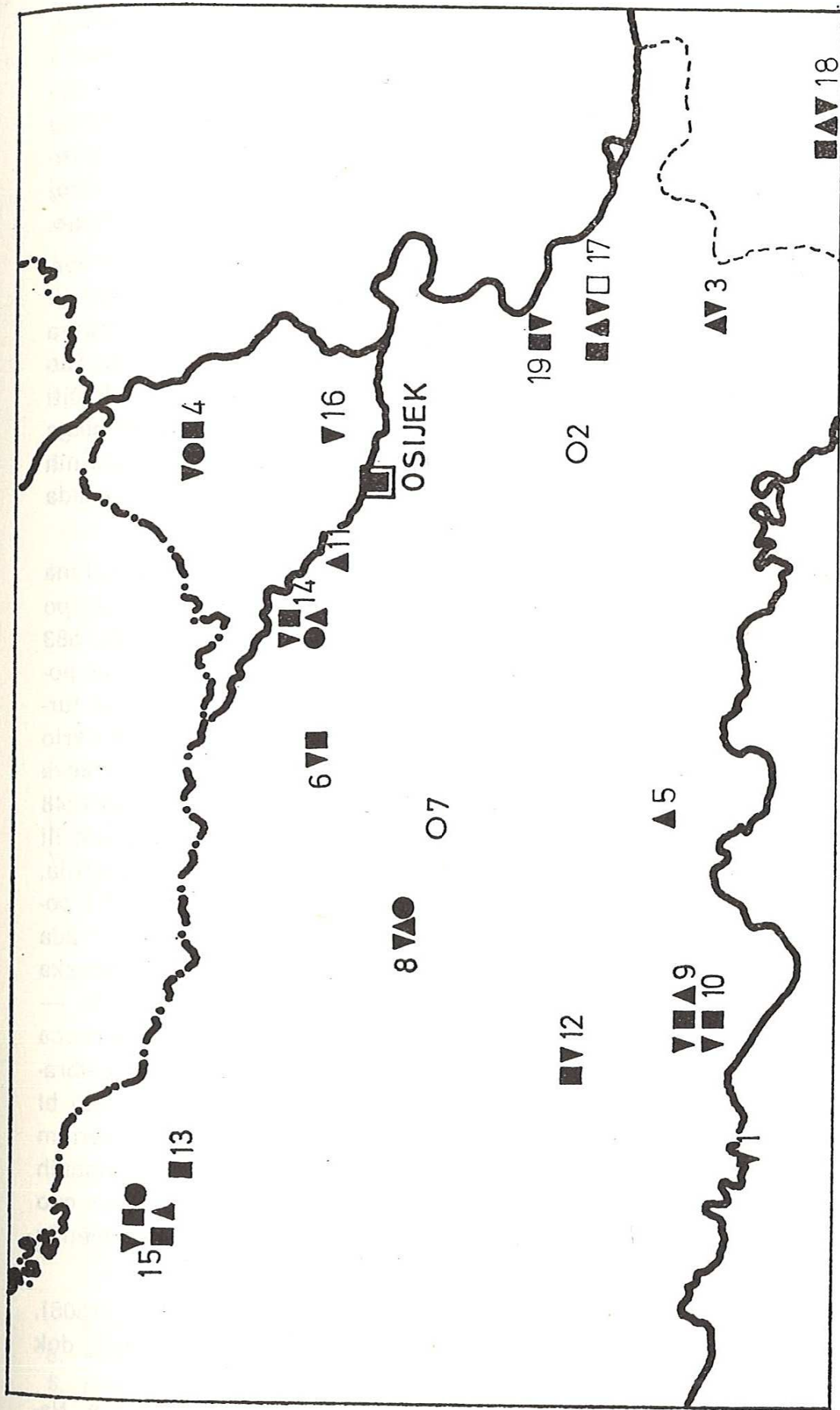
Ugarska: Leopold I (1657—1705), denari (6); polture (12)

GM Vukovar (c. 26)

Iz navedenog možemo vidjeti da svi ovi skupni nalazi novca imaju neke zajedničke crte. Skoro svi nalazi sadržavali su srebrni novac, neki i zlato. Srebro obično dolazi u većim količinama, u raznim nominalama — npr. teškim i velikim talirima koji su počeli priticati u 16. stoljeću, zatim polutalirima, guldenima (2/3 talira), komadima od 15, 6 i 3 krajcara, u denarima, grošima, polugrošima itd. Dijapazon denominacija varira prema zemljama koje kuju novac, a isto tako i naziv. Zlato se pojavljuje u obliku turskih filura, mletačkih dukata i cekina, ugarskih zlatnih forintí itd. Prevladava ugarski novac, a zatim austrijski. Dubrovački dinarići ili grošići su također prisutni, ali vrlo često su probušeni i u vrijeme sakrivanja ostava nisu više mogli biti u optjecaju, već su služili kao ukras na odjeći. Često se nalazi i poljski, njemački, francuski i mletački novac, dok turski novac postaje vrlo rijedak u skupnim nalazima 17. stoljeća, uglavnom ga i nema.¹ Uzrok tomu možemo tražiti u slaboj kvaliteti kovine (t.j. srebra) i kovanja, pa je zapadni novac bio vrlo tražen i dobro spreman i na područjima koja su se u vrijeme zakapanja blaga još nalazila pod turskom vlašću. Tursko zlato je i nadalje dobro, tek u 18. stoljeću se nominale počinju smanjivati.

Vrlo malo skupnih nalaza novca 17. a i ne samo 17. stoljeća došlo je do nas u cijelosti. Jedan od rijetkih primjera da u muzej dospije neokrnjeni i dobro dokumentirani skupni nalaz je onaj iz Virovitice, što možemo zahvaliti direktorici Gradskog muzeja u Virovitici, prof. Danici Draganić. Uvjeti tog nalaza bili su slijedeći. Sredinom studenog 1974. kopao je Mladen Kovačević novi trap za repu ili krumpir u dvorištu svoje kuće u Ulici Maksima Gorkog br. 12. Svih dotadašnjih godina trap je bio na svom starom mjestu, no te zime mu je supruga savjetovala da ga iskopa na drugom kraju dvorišta. Na dubini od oko 0,5 m naišao je na neki dugoljasti predmet, za koji je pomislio da je mina, no kad ga je izvadio počeli su iz njega ispadati novci. Ubrzo nakon nalaza obaviješten je muzej u koji je sve spremljeno. Kasnije je sav materijal predan Arheološkom muzeju u Zagrebu, na laboratorijsku i stručnu obradu.

1. Brunšmid, J. Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XXXI. Našašće srebrnih novaca XV i XVII vijeka u Kukujevcima (kotar Šid)). **Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva**, NS, 10/1908—09, 225.; Mažuran, I. Skupni nalaz srebrenog i zlatnog novca iz XVII-tog stoljeća u Baranji. **Osječki zbornik**, 5/1956, 134—135.

▲ - DUBROVNIK; ■ - UGARSKA; ▼ - ZAPAD; ● - ITALIJA; □ - TURSKA; ○ - NEODREĐENO

Karta rasprostranjenosti poznatih ostava novca 17. st. u Slavoniji

1. Davor, prije 1897.;	11. Petrijevci;	16. Bilje, 1973.;
2. Jarmina, 1962.;	12. Sl. Požega, 1909.;	17. Marinci, 1955.;
3. Komletinci, 1946.	13. Suhopolje, 1916.;	18. Višnjićevo 1958.;
4. Kotlina, 1954.;	14. Valpovo, 1897.;	19. ? Vukovar.
5. Korduševci, 1926.;	15. Virovitica, 1974.;	

Novac se nalazio u bakrenom posrebnom i vrlo lijepo cizeliranom ibriku, koji je opet bio zatrpan u vreći, čiji tragovi su se mogli uočiti. Ibrik je na nekoliko mjesta oštećen. Očišćen je metalnom četkom od svih naslaga. Visina mu je 26 cm. Iz literature je poznat skupni nalaz zlatnog novca 17. i 18. stoljeća iz Starog Slankamena, koji se nalazio u poklopcu bakrena ibrika.² Sav zlatni novac iz Virovitice bio je odlično sačuvan, osim jednog mletačkog primjerka, dok je veliki broj srebrnjaka trebalo očistiti elektrolitičkom redukcijom od inkrustacije.

Iz ibrika su izvađena 3124 komada novca, od toga 24 zlatnika i 3100 srebrnjaka. Ovaj broj možda nije sasvim točan, jer su neki primjerci bili oštećeni ili prepolovljeni, a tu je bio i vrlo velik broj sitnih turskih srebrnih novčića promjera oko 3 mm. Novac je zadivio svojom geografskom i vremenskom raznolikošću, kao i širokim dijapazonom denominacija, te se na temelju proučavanja moglo zaključiti kakav je sve novac bio u opticaju na području koje se u vrijeme sakrivanja blaga nalazilo još unutar granica Otomanskog carstva. Tu je bilo dukata (cekina, zlatnih forinti, filura), talira, škuda, poluškuda, guldena, patagona, testona, orta, komada od po 15, 6 i 3 krajcare, groša, denara, grošića, akči itd.

Najveći broj primjeraka pripada baš Otomanskom carstvu, iz vremena Selima II (1566—1574), Mehmeda IV (1595—1603) i Ahmeda (1623—1640), no ne po njihovoj sveukupnoj težini ili vrijednosti, već po broju primjeraka: 2 zlatnika, 583 akče i 1901 komad sićušnih srebrnjaka, sveukupno 2486 komada, pa prema tome postotak turskog novca unutar nalaza u visini od 79,60% nije realan. Prisutnost turskog novca je vrlo zanimljiva, jer je, kako smo kazali, u ostavama 17. stoljeća vrlo rijedak. Brojni primjerci bili su probušeni. Slijedeća država bila bi Dubrovačka Republika, no i ona samo po broju dinarića, od kojih je veliki broj probušen (248 komada — 7,95%). Slijede brojne njemačke države i državice, bilo svjetovnih ili crkvenih feudalaca, bilo gradovi (104 komada — 3,33%); Austrija (Donja Austrija, Štajerska, Koruška, Tirol: 57 komada — 1,82%); Nizozemska (razni gradovi i pokrajine, pod vlastitom, carskom njemačkom ili španjolskom upravom: 44 komada 1,40%); Poljska (s Gdanskom i Wroclawom: 36 komada — 1,16%); Francuska (s Lotaringijom: 23 komada — 0,73%); Italija (Firenca i Mleci: 20 komada — 0,64%), te Češka (7 komada — 0,24%). Prema navedenim podacima, odnos novca istočnog podrijetla prema zapadnom i domaćem, južno-slavenskom (ovamo ubrajamo samo dubrovački, a ne i novac turskih kovnica na našem području) bio bi 79,60% : 12,45% : 7,95%, dok je odnos broja zlatnih primjeraka naprama srebrnim 0,76% : 99,24%. Valja napomenuti da je među novcem bilo i nekoliko suvremenih falsifikata srebrnjaka Leopolda I i Ljudevita XIV. Ako na kraju promotrimo ovo virovitičko blago, čini nam se zbog svoje raznolikosti kao zbirka jednog strastvenog numizmatičara.

Vremenski najstariji su primjerci poljskoga kralja Aleksandra (1506—1506), već vrlo tanki, izlizani i probušeni, te jedan talir Ferdinanda I (1527—1564), dok

2. Brunšmid, J. Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XXXII. Našašće zlatnih novaca XVII. i XVIII. stoljeća u Starom Slankamenu (kotar Stara Pazova). **Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva**, NS 10/1908—09, 226—230.

su najmlađi ugarski novci iz god. 1682., kao i dubrovački dinarići iz god. 1683. Uzevši tu godinu kao **terminus post quem**, možemo zaključiti da je novac zakopan u ibriku god. 1684., neposredno pred oslobodjenje Virovitice. U prvoj polovici 17. stoljeća Virovitica je navodno imala 300 kuća i oko 400 ljudi sposobnih za oružje,³ a bila je dobro utvrđena i u njoj su stanovali brojni age. Dana 22. VII 1684. pao je grad u ruke generala Leslic-a⁴ i Valvasor govori da je prigodom oslobodjenja Virovitice izbjeglo 500 ljudi posade i 2300 stanovnika.⁵ Nekom od tih ljudi pripadao je i pun ibrik novca.

Ovo nije jedini nalaz novca na skupu s područja Virovitice i njene okolice — spomenimo tek ostavu denara i antonijana 1—3. st. n.e. koja se djelomično čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu, ostavu groša i denara ugarskih, akvilejskih i njemačkih kovnica zakopanu u ćupu između 1423. i 1437, a nađenu god. 1899.,⁶ zatim već spomenuti skupni nalaz iz Suhopolja (nekadašnjeg Terezovca), te onaj iz Bukove pronađen god. 1944. koji je sačinjavao srebrni novac 15. i 16. stoljeća (Ugarska, Hrvatska, Austrija),⁸ a čuva se također u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

I na kraju istaknimo ispravnost postupka Mladena Kovačevića iz Virovitice koji je nalaz prijavio i predao muzeju. Kao poštenom nalazniku isplaćena mu je nagrada, kako to određuju zakonski propisi.

Opaska:

Sumarni opis Virovitičkog nalaza iz god. 1974. objavljen je u: **Coin Hoards II**, London 1976: The Royal Numismatic Society, br. 578, str. 147—148., dok je detaljni katalog nalaza s više tabli objavljen: I. Mirnik. Skupni nalaz zlatnog i srebrnog novca 16—17. st. iz Virovitice. Summary: The hoard of gold and silver coins of the 16th and 17th cents. from Virovitica. **Numizmatičke vijesti** 22/1979, 33, 16—45 + 7 tab.

3. Mažuran, I. Virovitica pod Turcima. **Osječki zbornik**, 5/1956, 124.
4. Mažuran, I. op. cit. p. 128; Vede. Zauzeće Virovitice po hrvatskim četama 1684. **Hrvatski tjednik**, 2/1940, 47, 3; Saszowski, E. Obsada Virovitice g. 1674. **Prosvjeta**, 12/1904, 9, 276—277, 290—291; Vaniček, F. Leslies'e Eroberung von Virovitica 1694, und dessen ug nach Essek 1685. Reminiszenz aus der vaterländischen Geschichte. **Die Drau**, 6/1873, 68.
5. Valvasor, J. W. Mie Ehre des Herzogtum Krain, XII, 41.
6. Brunšmid, J. Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji. XIV. Našašće srebrnih novaca XV. vijeka u Virovitici. **Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva**, NS 5/1901, 242—243.
7. Mikolji, V. Nalaz ugarskih denara. **Numizmatika**, 5/1953, 115.

COIN HOARDS FROM THE 17TH CENTURY IN SLAVONIA AND THE HOARD FINDING OF GOLD AND SILVER COINS IN VIROVITICA FROM THE 16TH AND 17TH CENTURY

Summary

The wars of liberation from the several centuries old Ottoman yoke in the north-eastern parts of Yugoslavia, in Slavonia and Vojvodina, resulted in a strong concentration of hoards, of which a significant part must have been buried by the Turkish part of the population with drawing from the main centers, such as Požega, Virovitica, Našice, Mitrovica, Karlovci etc., as well as from their vicinity. Such hoards can be followed as far as Kosovo.

The main cause for hiding of such hoards was the constant Turkish war, i.e. the wars of liberation 1657—1683. The first Turkish war was fought during the first part of the reign of Leopold I (1657—1705).

As can be seen from the hoards of this period from Croatia and Slavonia, Hungarian money predominates, but it is found together with Austrian and other Western European coins, as well as Italian, chiefly Venetian, and the last surviving South Slavic coinage of the Republic of Dubrovnik (grossetti of light weight and very superficial striking). Very frequently such small change in silver (Dubrovnik and the Ottoman Empire) shows holes indicating that their main use was not only as money, but also as ornaments upon various garments, which being of precious metal, were buried too.

Ottoman coins have been found in almost 25% of all the 17th cent. hoards, but it must be pointed out that an imposing number of hoards from provinces which at the time of concealment of the treasure were still in Turkish hands, contain no Ottoman currency whatsoever, a fact which was already recognized by J. Brunšmid and later by I. Mažuran. Even in some of the hoards containing such coins, their quantity is negligible. The reason for this must be sought in the decline of value and the debasement of silver in the Empire which had entered a long period of deterioration and was on the defensive in the 17th cent. Gold, on the other hand, remained a safe and precious currency.

The coin hoard unearthed in Virovitica in 1974 contained ducats, zecchini, gold florins, filurs, talers, scudi, half scudi, gulden, pieces of 15, 6 and 3 kreuzer, grossi, denarii, grossetti, akche etc. The number of coins of the Ottoman Empire predominates, not by their total value or weight, but only numerally. They were followed by issues of numerous German states, struck both by the ecclesiastical and secular lords as well as the cities; Hungary, Austria, the Netherlands (various provinces and cities under autonomous, the Imperial German and Spanish administrations); Poland (including the cities of Gdansk and Wroclaw); France; Italy (Florence and Venice) and finally Bohemia. One ought to mention that a few con-

temporary counterfeit coins of Leopold I of Austria and Hungary (1657—1705) and one douzain of Louis %IV of France (1643—1715) were among the coins.

The oldest were the coins of Poland's king Alexander (1501—1506) and one taler of Ferdinand I (1527—1564). The youngest were the Hungarian issues of Leopold I from the year 1682 and several grossetti of Dubrovnik issued in 1683. Using them as the **terminus post quem**, one might be inclined to conclude that the hoard was buried in 1684, the year when Virovitica was liberated from the Turks.